

Discussie (II)

Ervaringen elders

Bovenberg en Van der Ploeg hebben onlangs de voor- en nadelen van een basisinkomen op een rijtje gezet. Het is echter jammer dat de auteurs geen gebruik maken van de in de Verenigde Staten opgedane ervaringen met experimenten met het basisinkomen. Deze ervaringen zijn van belang omdat ze een aantal van de door Bovenberg en Van der Ploeg genoemde nadelen c.q. problemen nuanceren.

De betreffende experimenten zijn indertijd opgezet met het doel onder meer inzicht te krijgen in de gevolgen voor het arbeidsaanbod. Het effect van een basisinkomen, in de vorm van een negatieve inkomstenbelasting, is tussen 1968 en 1982 onderzocht in een viertal experimentele settings. Het eerste experiment werd gehouden in New Jersey en Pennsylvania in de periode 1968-1972. In het experiment werden 1357 echtparen in stedelijke gebieden onderzocht. Van 1969 tot 1973 werd een vergelijkbaar experiment gehouden op het platteland van Iowa en North Carolina. Aan dit experiment deden 809 huishoudens mee, zowel echtparen als alleenstaande vrouwen. Het derde experiment vond plaats in Gary, Indiana en duurde van 1971 tot 1974. Aan dit experiment deden uitsluitend negers mee (1780 huishoudens). Ook hier waren zowel echtparen als alleenstaande vrouwen vertegenwoordigd. Het grootste experiment omvatte 4800 families en werd gehouden in Seattle en Denver van 1971 tot 1982. Dit laatste experiment keerde hogere uikeringen uit dan de andere experimenten. Munnell geeft een uitgebreide bespreking van de resultaten¹.

Arbeidsaanbod

De (gewogen) gemiddelde veranderingen in het arbeidsaanbod die bij de experimentele groepen optraden waren minder groot dan veel tegenstanders van de negatieve inkomstenbelasting hadden verwacht, maar groter dan wat voorstanders hadden ge-

---

1. A.H. Munnell (red.), *Lessons from Income Maintenance Experiments*, Federal Reserve Bank of Boston, Boston, 1987.

hoopt. Het arbeidsaanbod (in uren) van getrouwde mannen nam af met 7%, het aantal uren arbeid van vrouwen (zowel getrouwde vrouwen als alleenstaande moeders) daalde met 17%. De werkelijke afname in het verrichte aantal uren arbeid is minder groot dan de gemeten afname, omdat kan worden aangenomen dat sommige respondenten niet alle inkomsten hebben opgegeven. Aan de andere kant zijn de gemeten effecten lager dan wanneer het basisinkomen definitief zou worden ingevoerd, omdat de experimenten over een beperkte periode hebben plaatsgevonden. In alle experimenten werd een afname gevonden van het arbeidsaanbod in uren. Alleen voor de negers in het New-Jersey experiment, de blanke mannen in het Iowa-North Carolina experiment en de negerinnen in het Gary-experiment nam het arbeidsaanbod toe. Voor deze groepen geldt echter dat de verschillen niet significant zijn. Dit geldt overigens voor de meeste resultaten met uitzondering van het experiment in Seattle-Denver.

Inkomen

Het jaarlijks verdiende inkomen nam gemiddeld, over alle experimenten, voor mannen met 4% af². Alleen het experiment in New Jersey laat, voor de mannen, een toename zien van het jaarlijkse verdiende inkomen. Bij de overige experimenten verdienden de mannen in de experimentele groepen minder dan de mannen in de controlegroepen. Dit gold voor alle etnische groepen. Het verdiende inkomen van de vrouwen nam gemiddeld met 16% af. Alleen de negerinnen in New Jersey en Gary die een basisinkomen ontvingen verdienden meer geld per jaar dan de negerinnen in de controlegroep.

Uit de experimenten in Gary en Seattle-Denver bleek verder dat de afname vooral veroorzaakt werd omdat betaalde arbeid gedurende kortere perioden werd verricht, de perioden van werkloosheid langer duurden, en omdat door het basisinkomen sommigen zich terugtrokken van de arbeidsmarkt. Er was slechts een kleine afname van het aantal uren arbeid van hen die aan het werk bleven. Ook in het experiment in New Jersey nam de gemiddelde duur van de werkloosheid toe, hetgeen resulteerde in een lichte stijging van de werkloosheid en een kleine daling van de werkgelegen-

heid in de experimentele groep. Dit alles wijst er op dat de afname in het totale aantal uren arbeid vooral wordt veroorzaakt door een afname in de kans op het verrichten van betaalde arbeid. Dat impliceert dat er een grote afname is van het arbeidsaanbod van een kleine groep, in plaats van een marginale afname van het arbeidsaanbod van een grote groep mensen.

Deze experimenten bevestigen de afname van het arbeidsaanbod, doch zoals gezegd was de daling geringer dan tegenstanders verwachtten. De simulaties van het Centraal Planbureau wijzen in eenzelfde richting³. De constatering van Bovenberg en van der Ploeg, dat "met name bijverdienende partners (...) op grote schaal de arbeidsmarkt" zouden verlaten (blz. 102) wordt nergens bevestigd. Simulaties laten zien dat dit enkel geldt voor vrouwen met enkel lager onderwijs of mavo. Maar hier lijkt ook de beschikbaarheid van deeltijdbanen een belangrijke rol te spelen.

Scholing

Een ander belangrijk aspect in de discussie rond het basisinkomen, dat door Bovenberg en Van der Ploeg aangevoerd wordt, is de vraag of het basisinkomen de prikkels om via scholing of andere inspanningen menselijk kapitaal op te bouwen, aantast (blz. 103). Hun insteek is dat de hogere marginale tarieven in combinatie met een basisinkomen het met name voor jongeren minder aantrekkelijk maken om te investeren in opleiding. De keerzijde van de medaille wordt echter niet belicht: de opportuniteitskosten van het niet-werken dalen, zodat het volgen van onderwijs bevorderd wordt. De ervaringen in de Verenigde Staten wijzen erop dat het laatste effect blijkt te overheersen. Daar werd een hogere onderwijsdeelname onder de experimentele groepen gevonden. Het bleek zelfs dat de omvang van de afname van het arbeidsaanbod vrijwel overeenkwam met de omvang van de toename van het volgen van onderwijs. De conclusie van Munnell is dan ook dat deze toename van "skill development may be one of the positive side benefits from the introduction of a negative income tax".

Fraude

Natuurlijk bestaat er het gevaar van fraude. Wat dat betreft is de constate-

ring van Bovenberg en Van der Ploeg, dat het basisinkomen de privacy- en informatieproblematiek ten aanzien van zwart werken niet oplost, terecht. Niet terecht is dat de suggestie gewekt wordt dat deze fraude onder een systeem van basisinkomen vrijwel per definitie groter zou zijn. Natuurlijk zal voor een aantal groepen de marginale belastingdruk stijgen, doch daar staat tegenover dat voor velen (vrijwel alle huidige uitkeringsgerechtigden) het impliciete marginale tarief van 100% verdwijnt. Daarnaast verdwijnt uiteraard het probleem van de uitkeringsfraude in de zin dat een onjuiste leefvorm wordt opgegeven. Dit levert geen meerwaarde op in het geval van een basisinkomen.

Meer algemeen kan gesteld worden dat het fraudeprobleem op termijn ook oplosbaar is. Te denken valt dan aan het loslaten van de inkomstenbelasting in ruil voor een belasting op consumptie (à la de BTW). Natuurlijk is dit niet uitvoerbaar in alleen Nederland. Anderzijds moeten we ook constateren dat er in zekere zin sprake is van een harmonisering van belastingtarieven en typen belastingen in Europa. Naarmate er meer en meer sprake zal zijn van een Fort-Europa, is zo'n voorgestelde verandering van het belastingregime (op Europees niveau) niet onmogelijk. Zwart werken wordt dan per definitie wit werken.

Kortom, ons inziens zijn Bovenberg en van der Ploeg iets te pertinent in hun afwijzing van het idee van het basisinkomen. Natuurlijk zijn er nadelen verbonden aan het basisinkomen, doch bij een aantal van de door hen genoemde nadelen kunnen op basis van de ervaringen in de Verenigde Staten vraagtekens geplaatst worden. Het gaat dan om de mate waarin behoefte aan c.q. vraag naar meer deeltijdbanen ontstaat, het gevaar dat menselijk kapitaal verloren gaat en de fraudegevoeligheid. Hier wordt te veel naar de ene kant van de medaille gekeken.

Jan Nelissen en Steffen Polk

De auteurs zijn werkzaam bij de Katholieke Universiteit Brabant.

2. Microsimulaties voor Nederland leiden tot eenzelfde inkomensverlies. Zie J.H.M. Nelissen en S. Polk, *Basisinkomen; effecten op micronivo*, WORC Paper 94.10.059/2, KUB, Tilburg.

3. Zie N.E.M. de Jager, De utopie gekwantificeerd, *ESB*, 4 mei 1994, blz. 416-419.